

Prof. dr hab. Jerzy Sielski

Akademia Nauk Stosowanych w Bielsku Białej

Doktorat: ADAMA PAWEŁCZYKA

„Przywódstwo polityczne w Chińskiej Republice Ludowej pod koniec XX i w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Przywództwo Jiang Zemina, Hu Jintao i Xi Jinpinga”

Recenzja

Recenzowana praca składa się z sześciu rozdziałów, spisu treści, wstępu, zakończenia, oraz bibliografii, spisu tabel, spisu ilustracji. Ogółem praca liczy 353 strony a merytoryczna bibliografia 20 stron.

Zapotrzebowanie na ten typ pracy jest bardzo duże, gdyż doktorant analizuje myśli polityczne i działania chińskich przywódców politycznych okresu związanego z utworzeniem Chińskiej Republiki Ludowej i jej trwania po dzień dzisiejszy. Prac o charakterze ogólnym, całościowym na ten temat jest mało, Dlatego też tak ważna jest ta praca, gdyż jest aktualna. Bibliografia pracy kończy się na lata 2024-5, a ten okres to jest wyjątkowy czas światowych dziejów na politycznej scenie wewnętrznej Chin jak i scenie międzynarodowej gdzie Chiny coraz większą odgrywają światową rolę. Dziś chiński przywódca Xi Jinping już nie kryguje się ze stwierdzeniem Chin jako potęgi światowej. A dzisiejsza scena międzynarodowa to konflikty, które wpływają na sytuację światową w sposób bezpośredni, zaś Chiny nie będącą stroną tych działań – staje się głównym światowym graczem na tej scenie. Dalego też recenzowana praca świetnie rezonuje z dzisiejszą sytuacją międzynarodową, pokazującą, że Chiny dziś pod przywództwem Xi jest istotnym graczem na tej arenie. Z drugiej strony autor pracy stara się być racjonalny, wytykając zarówno wady i zalety chińskich przywódców w sposób proporcjonalny i obiektywny, dlatego też praca ta stanowi bardzo istotną pracę w zrozumieniu roli Chin na międzynarodowej scenie politycznej.

Autor pracy wykorzystał wiele metod badawczych. Pierwsza z nich to analiza literatury przedmiotu, a z nią związana jest analiza systemowa. Druga z nich uwypukliła miejsce przywódcy w formalnym, jak i nieformalnym układzie elementów politycznego systemu Chin. Następną to synteza danych, stwarzająca możliwość uchwycenia

istotnych związków przyczynowo-skutkowych związanych z charakterem i typów przywództwa politycznego. Istotną metodą dla recenzowanej pracy jest metoda komparatystyczna, która pozwala na tworzenie porównania cech występujących u trzech poddawanych analizie przywódców. Czwarte to analiza instytucjonalno-prawna, dzięki której głębiej będzie można poznać rzeczywistość polityczną ChRL. Następną to metoda behawioralna, która pozwoliła objaśniać zachowania polityczne jednostki. Szósta to metoda decyzyjna rozpatrująca sposób i skutki podejmowania i urzeczywistniania decyzji politycznych przez przywódców. Metoda genetyczna ukazała historyczne uwarunkowania sposobów sprawowania władzy w Chinach. Według autora pracy, niezbędną była „też triangulacja metod badawczych ze względu na szeroki charakter planowanych badań”. Ostatnią w badaniu przywództwa to metoda kontekstualnego modelu badania przywódców politycznych Tima Haughtona. Zastosowane metody badawcze przez autora są jak najbardziej poprawne. Nie mniej brakuje mi metody konstruktywistycznej. Konstruktywizm, stosowany przede wszystkim w stosunkach międzynarodowych¹ a w szczególności w badaniu integracji europejskiej², ale także stosowany w badaniu myśli politycznej czy doktryny politycznej³. Wywodzi się z antynaturalizmu w postaci teorii interpretacjonistycznej, gdzie polityka jest rywalizacją w sferze narracji, która może się rozgrywać na wielu różnych płaszczyznach. W praktyce służy ta metoda do bitew narracyjnych świata polityki. Podejście społeczno-konstruktywistyczne daje możliwość tworzenia celowych konstruktów społecznych stworzonych przez decydentów (powstaje pytanie czy świadomie czy też intuicyjnie?), czy też badaczy analizujących działania polityczne polityków⁴.

Recenzowana praca składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy z nich zatytułowany – „Założenia teoretyczne i metodologiczne badań nad przywództwem politycznym w Chinach” – autor dokonuje analizy istniejących i powstałych na przestrzeni dziejów teorii,

¹ Zob. m. in. Ch. Reus-Smit, Konstruktywizm, w: S. Burchill, R. Devetak, A. Linklater, M. Paterson, CH. Reus-Smit, J. True, Teorie stosunków międzynarodowych, tłum. P. Frankowski, KiW, Warszawa 2006, s. 269 in.

² Zastosowanie konstruktywizmu w studiach europejskich, red. J. Czaputowicz, Wyd. UW Warszawa 2016.

³ J. Sielski, Doktryna polityczna Jarosława Kaczyńskiego i Donalda Tuska. w: ANNALES UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA LUBLIN – POLONIA VOL. V. SECTIO M. 2023; <https://journals.umcs.pl/bc/issue/view/667/showToc>

⁴ Teorie i metody w naukach politycznych, red. D. Marsh, G. Stoker, tłum. J. Tegnerowicz, Wyd. UJ, Kraków 2006, s. 6 i 39.

poglądów i modeli dotyczących przywództwa politycznego zarówno w Polsce jak i zagranicą. Doktorant stara się wykorzystać tą wiedzę do wyjaśniania także analizowanego modelu chińskiego. Wnioski z analizy uzupełnią rozumienie przez autora pojęcia „przywództwo polityczne”, które jest kluczowe dla wyjaśnienia podstawowych tez pracy.

Drugi rozdział nosi tytuł – „Historyczne i kulturowo-narodowe uwarunkowania chińskiego przywództwa politycznego” – stanowi bardzo istotną część pracy gdyż prezentuje analizę uwarunkowań historyczno-politycznych i kulturowych, które stanowią podstawę do wyjaśnienia kultury politycznej współczesnych Chin oraz zrozumienia przywództwa politycznego. Na końcu tej części pracy autor podsumował oraz porównał przywódców według kluczowych dla prowadzenia rządów w Chinach czynników: osobowości przywódcy, sposobu dojścia do władzy, zakresu kontrolowania władzy i struktur państwowych przez przywódcę oraz innych aspektów takich jak: stosunek do systemów filozoficznych i religii, nadzór nad wojskiem, etniczność (zarówno pochodzenie jak i stosunek do mniejszości) oraz płeć.

Trzeci rozdział – „Przywództwo polityczne w czasach kształtowania się reżimu politycznego Chińskiej Republiki Ludowej – przywództwo Mao Zedonga i Deng Xiaopinga” Mao Zedong i Deng Xiaoping to pierwsi przywódcy powstałej w 1949 r. Chińskiej Republiki Ludowej, głębokie spojrzenie na ich politykę, pozwoli na prawidłową interpretację ich działań, co niewątpliwie będzie miało pozytywny wpływ na zrozumienie współczesnej chińskiej rzeczywistości politycznej. Jest to istotne ze względu na wkład, jaki obaj politycy wnieśli w tworzenie systemu polityczno-gospodarczego Chin. Zaprezentowane badania kreślą analizę: drogi do władzy oraz samego przywództwa w obszarach polityki wewnętrznej i zagranicznej. Na zakończenie, autor dokonuje charakterystyki przywództwa obu polityków, a także oceny ich rządów, według przyjętych następujących kryteriów: polityka krajowa, polityka zagraniczna, wojsko, gospodarka.

Czwarty rozdział – „Przywództwo polityczne Jiang Zemina” – Jiang Zemin przejął przywództwo, od Denga, które powoli zmieniało się tworząc nowy format – oparty o: kadencyjność, wyraźną najwyższą pozycję przywódcy pod względem instytucjonalnym (Jiang Zemin jednocześnie sprawuje trzy najważniejsze polityczne stanowiska – Przewodniczącego ChRL, Sekretarza Generalnego KC KPCh oraz Przewodniczącego Centralnej Komisji Wojskowej), silną współpracę z premierem. Dzięki wprowadzeniu

kadencyjności można też mówić o generacyjności przywództwa w ChRL. Przez generacyjność rozumie się cykliczne zmiany pokoleniowe na stanowiskach kierowniczych w państwie, związane właśnie z wprowadzeniem kadencyjności urzędów. Na zakończenie autor dokonał podsumowania i analizy rządów Jianga według tych samych kryteriów, jakie zostały przyjęte w przypadku Mao i Denga.

Piąty rozdział – „Przywództwo polityczne Hu Jintao” – Hu Jintao był przywódcą instytucjonalnym, gdyż do władzy doszedł nie posiadając zasłużonego przodka czy politycznego promotora, a pnąc się po szczeblach kariery w państwowych i partyjnych instytucjach i sukcesywnie budując swoje guanxi. Okres rządów Hu miały dobre strony: wzrostu gospodarczego, stabilności politycznej, tworzenia dobrego wizerunku i marki na świecie poprzez organizację igrzysk olimpijskich i wystawy światowej EXPO. Ale też były problemy, narastały nierówności społeczne, wzrastały represje wobec mniejszości etnicznych, państwo dotknęły kryzysy wywołane przez epidemię SARS i trzęsienie ziemi w Syczuanie. Bilans był ujemny.

Szósty rozdział – „Przywództwo polityczne Xi Jinpinga” – Rozdział ten jest według mojej wizji pracy częścią najważniejszą, gdyż reprezentuje urzędującego przywódcę. „Xi jest przywódcą, który wrócił do silnej centralizacji władzy w rękach jednostki, a także zmienił (jeżeli nie zlikwidował) zasadę generacyjności przywództwa.” Prowadzenie polityki okras głośnymi hasłami „chińskiego marzenia”, „odrodzenia narodu” i „myśli Xi Jinpinga o socjalizmie o chińskiej specyfice w nowej erze”. Kampania antykorupcyjna doprowadziła do eliminacji ważnych polityków ze sceny politycznej. Autor starał się przedstawić drogę dojścia do władzy jak i ścieżkę, która stworzyła wizerunek najsilniejszego przywódcę w historii współczesnych Chin. Stał się dziś przywódcą światowym, który dąży do hegemonii, kosztem USA. Robi to konsekwentnie i z determinacją.

Ważna rzecz: autor pracy bardzo oryginalnie ale też interesująco skonstruował swoją pracę. Szczególnie analiza jest tutaj dobrą stroną doktoranta. Zbudował on własną wizję analizy przywództwa chińskiego, którą przekształcił w ważny konstrukt pracy, która z reguły kończyła część pracy związana z przywództwem.

Nie mam poważnych uwag co do głównej tezy pracy: „Strategia rządzenia kolejnych przywódców ChRL po 1993 roku odbiega od tej, jaką reprezentował Mao

Zedong, czy okres rządów Deng Xiaopinga, a sposób rządzenia każdego z przywódców różni się od sposobu prezentowanego przez poprzedników. Sam przywódca polityczny, pomimo formalnego kolektywizmu w rządzeniu Chinami (konstytucyjnego prymatu Komunistycznej Partii Chin), jest centralną postacią w państwie a jego strategia i sposób sprawowania władzy determinują kierunek i dominującą ideologię w polityce wewnętrznej i zagranicznej Chin.”

Nie mniej mam mniejsze uwagi. Ale najpierw zgadzam się co do roli Mao i Denga jako „ojców założycieli”, współczesnego socjalistycznego państwa chińskiego. Ale ocena poszczególnych przywódców już nie. Duże problemy stanowi ocena Mao. Mao Zedong miał wiele twarzy. Jedną z nich to „twarz” – władcy absolutnego, „którego ego potrafiło zmienić prawdę, oraz ludzi dla swojej własnej sławy i wygody. Mao czerpał swoją „areolę” wodza z historii Chin (syn niebios – cesarz), ze wschodu (Rosji bolszewickiej), ze swojego chłopskiego pochodzenia i umiejętnie manipulując prawdą (wiele wiadomości zatajając np. działalność w Kuomintangu, czy wielkie straty w ludziach w okresie Wielkiego Skoku czy Rewolucji Kulturalnej itp.) doprowadził społeczeństwo chińskie do uwielbienia go, widząc w nim „boga-chłopskiego komunistycznego cesarza”.

Nie mniej warto tu nadmienić, że z drugiej strony pozostawił po sobie potęgę atomową, która liczyła się w świecie (pomoc Korei podczas konfliktu). Maoizm stał się inną wersją komunizmu, która był wzorem dla przedstawicieli lewicy na całym świecie. Która z tych „twarzy” jest prawdziwa. Współczesne władze chińskie mówią, że stosując chińskie kryterium oceny, w przypadku Mao wynosi ona trzydzieści do siedemdziesięciu procent. Trzydzieści procent za błędy, siedemdziesiąt za zasługi. My ludzie Zachodu chyba inaczej oceniamy Mao: trzydzieści procent zasługi, a siedemdziesiąt procent to błędy”⁵. Inaczej widzę przywództwo Denga jako założyciela Chin. Wcielił w życie skutecznie reformy gospodarcze. To On jest prawdziwym współczesnym twórcą Chin, tak też często przedstawia się go często jako architekta współczesnych Chin. Przystawia się go do Żółtego Cesarza architekta starożytnych Chin.

⁵ J. Sielski, Mao Zedong – „chłopski komunistyczny cesarz Chin”, w: red. K. Leszczyńska, W kręgu historii, politologii i emigracji, Adam Marszałek Toruń 2018, s.196, zob. także J. Sielski, Geniusze polityki i mężowie stanu, w: red. M. Hartliński, Przywódcy polityczni wobec współczesnych zagrożeń i kryzysów. Wyzwanie dla przywódców i partii politycznych, INP Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie Olsztyn 2017, s.44.

Mao przy nim to tylko twórca wczesnego państwa komunistycznego. Gdzie prawie wszyscy mają równo ale najrówniej On sam. Mao miał podwójną moralność. Z jednej strony zmuszał ludzi do życia zgodnie z ultrapurytańskimi regułami a równocześnie sam zaspakajał wszystkie swoje seksualne zachcianki po przez stworzenie dla niego żeńskiego specjalnego zespołu Gwardii Pretorianów. Miał tajne osobiste konto, na którym gromadził honoraria autorskie, zmuszał całe społeczeństwo do kupowania swoich dzieł. Jego osobiste konto osiągnęło ponad dwa miliony yuanów – „astronomia”! On był jedynym milionerem w maoistowskich Chinach⁶. Dla niego władza (i jej przywileje) była najważniejsza a nie dobrobyt społeczeństwa chińskiego.

Mam jeszcze istotną uwagę co do półlegendarnych władców Chin s. 90 i n. Autor napisał w swojej pracy takie stwierdzenie: „Okres półlegendarny można uznać za źródło, z którego wywodzi się to co ważne w kulturze współczesnych Chin, a więc odwoływania się do własnej tożsamości, stworzonej właśnie przez chińskich przodków.(s.91). Nie zgadzam się z tym zdaniem. Przytoczony przez doktoranta tekst nie jest półlegendarny, on jest legendarny, mityczny. Dlaczego ?

Ponieważ napisałem kiedyś artykuł na ten temat⁷, przytoczę pewne wnioski z niego.

Po pierwsze, „Pierwsze poświadczone materialnymi zabytkami historię Chin sięgają roku 1766 p.n.e. i jest to początek pierwszej historycznej dynastii, zwanej dynastią Shang-Yin (1766-1122). Dla porównania w tym czasie w starożytnym Egipcie panowała już XIII dynastia i polityczne dzieje tegoż państwa trwały od kilku stuleci⁸.

Jednak Chińczycy mają inne zdanie na ten temat, twierdzą, że ich historia nie zaczyna się od 1766 roku ale o wiele wcześniej. Przyjmują oni, że historia polityczna zaczyna się od panowania Fuxi tj. od roku 2852, a więc od okresu władzy cesarzy demiurgów, którzy nazywani są jeszcze jako patroni-cesarze”.

Po drugie, Wszyscy zaprezentowani władcy mają status władców mitycznych ponieważ nie ma bezpośrednich artefaktów tego okresu, są one przekazywane przez tradycyjną

⁶ Jung G Chang, Jon Halliday, Mao. Nieznana historia, tłum. P. Amsterdamski, Znak Kraków 2021, s.380.

⁷ J. Sielski, Mityczni władcy Chin, w: red. J. Marszałek-Kawa, M. Bidziński, Systemy polityczne i kultura prawna państw azjatyckich, Adam Marszałek Toruń 2018, s.279-294.

⁸ M. J. Künstler, Mitologia chińska, WAI F, PWN Warszawa 2001, s. 9-12.

historiografii chińskiej w zabytkach, pochodzących z przełomu I i II stulecia p. n.e. Z tego też powodów daty panowania poszczególnych władców są przyjmowane w przybliżeniu, jedni badacze przy podawaniu lat władania stawiają znak zapytania, drudzy podają bez znaków pytających. Nie mniej często okresy ich panowania są różne, tam gdzie znalazłem inne okresy władania cesarzy mitycznych starałem się je przekazać.

„M. Granet w swojej monografii na temat cywilizacji chińskiej przytacza uwagę z pracy Lun-heng, Forke, *Selected Essays of Wang Ch'ung*, t. II,,: „...Jao i Szun byłoby niewątpliwie uznani za pierwszych władców Chin, gdyby teoria pięciu elementów nie odegrała głównej roli w przebudowie dziejów narodu. Ta niewątpliwie dawna teoria stała się z powodów natury politycznej w IV i III w. p.n.e. przedmiotem spekulacji różnych szkół. Wszystkie one przyjmowały, że Powszechny Ład oraz Czas powstały dzięki wzajemnemu oddziaływaniu pięciu podstawowych cnót. Cnoty te wcielono w kolejnych Pięciu Władców.(...) Historia wchłonęła więc niektórych herosów w liczbie wystarczającej, by pierwsze wieki odpowiadały doskonałemu cyklowi pięciu podstawowych cnót.”⁹

Po trzecie, „Przedstawiając mitycznych władców trzeba mieć na uwadze bardzo ważną rzecz, że oni zostali zaprezentowani przez konfucjanistów, którzy prezentując ich działanie i osobowości mieli na względzie własne interesy związane z ich doktryną filozoficzno-państwową. Dlatego też mamy ich prezentację od strony ich działania i wydobywania tych elementów ich osobowości i działalności, które były zgodne z doktryną konfucjańską. Właściwie wszyscy mityczni władcy zaprezentowani i wywyższeni przez historiografię chińską byli określani jako władcy-mędrcy (sheng-wang). Nauczyciele ludu, o nadzwyczajnej sile, tworzyli podstawy cywilizacji chińskiej, która powinna opierać się o harmonię społeczną. A przecież konfucjaniści, którzy pisali o władcach mitycznych to byli ludzie uczeni, których zadaniem było nauczać władców i lud według ich doktryny. Dlatego też mamy plejadę władców mądrych, właściwie bez skazy i to właśnie trzeba mieć na uwadze czytając ten tekst. O ich wadach właściwie się nie wspomina, a jeśli są to stanowią poboczne wątki mało znaczące dla prezentujących. W końcu to są mity, a one upraszczają bardzo rzeczywistość!” ale dają pokrzepienie i dumę z tak mądrych władców.

⁹ Lun-heng, Forke, *Selected Essays of Wang Ch'ung*, t. II, 172, cyt za M. Granet, *Cywilizacja chińska*, przekł. i opracowanie sinologiczne M. J. Künstler, PIW Warszawa 1973, s. 24.

Jeszcze jedna uwaga. Brak mi jednej ważnej postaci z kręgu Xi. Autor pracy nie wspomina nigdzie o pierwszej żonie Xi: Ke Xiaoming¹⁰. A jest to o tyle ważne gdyż na tle i życia i w końcu rozvodu, widać ostro pewne charakterystyczne cechy Xi.

Kończąc recenzję mam dwa pytania dla autora pracy. Pierwsze dotyczy stwierdzenia: „**autokrata, ale nie dyktator** – pomimo pełni władzy w swoich rękach i szerokiego kultu jednostki, do Xi Jinpinga nie pasuje miano dyktatora w wymiarze społecznym, właśnie z uwagi na brak rewolucjonistycznej osobowości i braku przejawów chęci kontrolowania każdego aspektu życia obywateli. Zdecydowana większość jego autorytarnych działań koncentruje się na sferze politycznej, pozostawiając sferę społeczną i ekonomiczną bez drastycznych ograniczeń wolności w stosunku do rządów poprzedników.” Ale stronę dalej w kwestii ram instytucjonalnych – ma Pan inne zdanie s.313. Proszę mi to wytłumaczyć szerzej dlaczego przyjął Pan takie stanowisko ?

Drugie pytanie dotyczy stwierdzenia: „społeczeństwo – podobnie jak w przypadku poprzednich przywódców, analiza relacji przywódcy z obywatelami oparta na **przypuszczeniach i widocznych wydarzeniach**” – dla mnie jest to stwierdzenie zbyt ogólne i bezpośrednio nie wyjaśnia problemu ! Czekam na wyjaśnienie doktoranta.

Podsumowanie.

Tytuł pracy odzwierciedla treść doktoratu napisanego. Jestem pod dużym wrażeniem pracy, świetny styl i język doktoratu, układ merytoryczny logiczny i dobra literatura przedmiotu.

Pracę od strony merytorycznej oceniam bardzo wysoko, strona formalna także wysoko, drobne błędy nie kładą ujemnego cienia na stronę merytoryczną.

Dlatego też, stwierdzam, że rozprawa doktorska mgra **Adama PAWEŁCZYKA „Przywództwo polityczne w Chińskiej Republice Ludowej pod koniec XX i w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Przywództwo Jiang Zemina, Hu Jintao i Xi Jinpinga”**, spełnia wszystkie wymogi określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742).

¹⁰ Zob. M. Sheridan, Czerwony Cesarz. Xi Jinping i jego Nowe Chiny, tłum. P. Grzegorzewski, Wyd. PORT Warszawa 2025, s. 104 i n.

Z tego też, powodu wnoszę o przyjęcie przedłożonej mi do recenzji pracy i dopuszczenie Doktoranta do kolejnego etapu w przewodzie doktorskim.

Dąbrowa Górnicza 20.03. 2026

Prof. dr hab. Jerzy Sielski

A handwritten signature in blue ink, reading "Sielski Jerzy". The signature is written in a cursive style with a large, stylized initial 'S' and a distinct 'J'.